

Végrendeletében Egyesületünkről is megemlékezett, az E. M. E.-re hagyta a két Barabás-képet, melyek az elhunyt Nagyasszony szüleit ábrázolják. — Vajda Ferenc még a nyáron a vándorgyűlési előadók sorában volt, előadását érdeklődéssel hallgattuk. Történelmi tanulmányai és történeli háttérű szépirodalmi munkái megörökítik nevét.

*

Az 1937. év a Múzeum-Egyesület számára nem mondható eredménytelennek. A munkatervet csaknem egészében végrehajtottuk. A szakosztályok működése, kiadványaink, a vándorgyűlés, a kísérlet, hogy az ifjúságot bevonjuk a tudományos munkába — előhaladást, az előbbi évekkal szemben többletet jelentenek. Még sem mondhatjuk, hogy Egyesületünk mindent megtett, amire a mi itteni tudományos életünknek szüksége van. De azt emelt fővel elmondhatjuk, hogy Egyesületünk mindent igyekezett megtenni, amit anyagi körülményei és a többi tényezők megengedtek. Élete mindaddig csak tengődés, amíg jogai és anyagi igényei az állammal szemben nem nyernek végleges rendeződést. Sajnos, e tekintetben a múlt év sem hozott semmi eredményt, mert G. I. Suciú bucaresti-i ügyvéd úrnak október hó 22-én miniszteri kiküldetésben történt kiszállása és a titkárral történt megbeszélései nem mentek túl a tájékozódás határán.

A választmány nevében:

Dr. Kántor Lajos

titkár.

Jelentés

a Múzeum-Egyesület 1937. évi kiadványairól.

Az 1937. évben az E. M. E.-nek szerkesztésében megjelent kiadványairól jelentésemet tisztelettel az alábbiakban terjesztem elő.

1. „Erdélyi Múzeum.“ Az Egyesület hivatalos közlönye, az „Erdélyi Múzeum“ 1937. évfolyama 4 füzetben 400 lapon, azaz pontosan 25 ív terjedelemben jelent meg. Tartalmaz 17 tanulmányt, 5 kisebb közleményt, 1 adattári kiadványt, 27 nyelveművelő cikket, 49 könyv- és folyóiratcikk ismertetést, 2 bibliografiai összeállítást és az E. M. E. életéről 2 beszámoló jelentést, összesen tehát 103 közleményt. A közölt dolgozatok a magyar irodalomtörténet, nyelvészet, egyháztörténet, művelődéstörténet, helynévtörténet, bibliografia és a természettudományok területét gyarapították értékes adatokkal s ugyanakkor az E. M. E. alap gondolatát, a honismeretet is céltudatosan szolgálták. Tartalmának változatossága szembe-tűnően mutatja, hogy szakfolyóiratok hiányában az „Erdélyi Múzeum“ az összes szellemi és természettudományok egyedüli közlönye, s mint ilyen az itteni magyar tudományos munkásság egy esztendei java termését foglalja magában.

Örömmel állapítható meg, hogy az 1937. évi bevétel és kiadás közti különbözet mindössze 4.602 lej tehertételt tesz ki, amelynek fedezete-re szolgál viszont a 15.405 lej előfizetési hátrálék.

Az „Erdélyi Múzeum” 1937. évfolyama a 42. kötetjelzést viseli címlapján. A folyóirat multjának ismerője azonban tudja, hogy ez hiányosan jelzi az „Erdélyi Múzeum” életkorát. A 42. kötet 1884-től van számítva, amikor a folyóirat „Az Erdélyi Múzeum-Egylet bölcselet-, nyelv- és történelemtudományi szakosztályának kiadványai” címen I. kötet jelzéssel újra indult, miután 1874 és 1882 között „Erdélyi Múzeum” címen előbb már 9 évfolyama jelent meg. Ha 1884-ben nem kezdődik előlről a kötet számozás, hanem rendszeren folytatódik a X. kötettel, akkor az 1937. évfolyamunk az 50. kötetjelzéssel jelent volna meg. Az évfolyamokat időrendben egymás mellé sorakoztatva és megolvastva, csakugyan kitűnik, hogy az 1874-ben megindult „Erdélyi Múzeum” az I. és az 1937-ben megjelent évfolyam az 50. kötet.

E jubileumi alkalomból megállapíthatjuk hogy az „Erdélyi Múzeum” nemcsak az Egyesület legrégebb kiadványa, nemcsak a legidősebb magyar közlöny minálunk a bölcsészeti szaktudományok művelése terén, hanem általános magyar viszonylatban is szellemtudományi területen egyedül csak a Budapesti Szemle korábbi nála. Mindazon szépirodalmi és irodalomtörténettudományi folyóiratok közül, amelyek 1849. és 1873. között megindultak, csak három él és működik ma is: a Budapesti Szemle, a Magyar Nyelvőr és az „Erdélyi Múzeum”. Ha a természettudományi folyóiratokat tekintetbe vesszük, akkor is az „Erdélyi Múzeum” a magyar tudományos folyóiratok időrendjében a 6-ik helyet foglalja el.

Ez a tekintélyes mult az E. M. E. szellemtudományi munkásságának hatalmas adattömegét s a magyar tudományosság szolgálatában tiszteletreméltó fejezetét jelenti. Nem részletezhetjük ez alkalommal a történelmi mozzanatokot, de a végzett munka nagyságának szemléltetésére megemlíthetjük azt a pár adatot, hogy az 50 kötet 352 füzetben jelent meg, 22.059 lap, azaz 1378 ív terjedelemben, 97 önálló melléklettel és összesen 3021 tudományos közleményt foglal magában. Hozzávetőleges számítással az E. M. E. az 50 kötet kiadására több mint 4 millió lej anyagi áldozatot fordított.

Tisztelettel kell megállanunk az „Erdélyi Múzeum” 50 kötete előtt s hálás emlékezetünkbe foglalnunk mindazokat, akik vezették, munkásságukkal értékét növelték, fenntartásáról gondoskodtak, az időnként felmerülő nehézségeket leküzdötték s magyar szellemi életünk igaz nyereségére a jelenbe átsegítették, hogy nehéz napjainkban is tudományos törekvéseink irányítója és fenntartója lehessen.

2. „Erdélyi Tudományos Füzetek.” Az „Erdélyi Múzeum” mellékvállalata, az „Erdélyi Tudományos Füzetek” sorozata az 1937. évben 5 számmal szaporodott, nevezetesen dr. Szabó T. Attila: „Niriş-Szásznyires település-, népiség-, népesedés- és helynévtörténelmi viszonyai”-t feldolgozó 4 és $\frac{3}{4}$ íves tanulmányával, dr. Jancsó Elemér: Nyelv és társadalom c. dolgozatával, dr. Gyárfás Elemér: Gyárfás Elek útinaplója 1844-ből c. kiadványával, dr. Jászay Károlynak a magyar luteránus egyház félszázados történetét (1798—1861) megvilágító adatközléseivel és Valentiny Antal

bibliografiai összeállításával, mely a romániai magyar irodalom 1936. évi könyvtermelésének 272 adatát sorolja fel. A Tudományos Füzetek sorozata ezzel elérte a 95. sorszámot s biztosan közeledik a jubileumi 100-dik kiadványhoz.

3. *Jubileumi Emlékkönyv.* Az 1934. január 29-i választmányi ülés javaslatára (13. §) az ugyanazon évi február 15-i közgyűlés elhatározta, hogy az Egyesület 75 éves jubileumát egy olyan Emlékkönyv kiadásával fogja megünnepelni, amely felöleli a Múzeum-Egyesület multját és háromnegyedszázados teljesítményeit. Az alapítás 75 éves évfordulóját az Egyesület függő ügyeinek elintézettsége miatt igazán lélekemelő ünnepséggel megülni nem lehetett, s így annak a gondolatnak kellett érvényt szerezni, hogy ez az alkalom olyan irodalmi emléket eredményezzen, mely a mult értékeinek feltárásával irányt szabjon és szempontokat adjon mind a jelennek, mind a jövő munkásainak.

A választmány éveken keresztül nagy ügyszeretettel foglalkozott ezzel a kérdéssel, s arra törekedett, hogy anyagi erejéhez mérten a lehető legtökéletesebben oldja meg. Az elvégzendő feladat nagyságára és jelentőségére való tekintettel kezdettől fogva az volt az álláspont, hogy az alapos munka érdekében is nem föltétlenül szükséges az emlékkönyv megjelentetése a jubileumi évre (1935. febr. 17-i közgyűlés jkve 14. §). Ez mindenesetre időt adott és nyugodt munkamenetet biztosított a szerzőknek, hogy gondosan összeszedhessék és behatóan tanulmányozhassák az Egyesület szétágazó multjának gazdag adatait. Eredetileg az volt a terv, hogy a kiadásra kerülő Emlékkönyv az Egyesület egész multját, hetvenötéves történetét, továbbá tudományos működésének kereteit és eredményeit mutassa be. Az előkészületek közben azonban a választmány arra a megfontolásra jutott, hogy az Egyesület életének jelenlegi rendezetlen időszaka nem alkalmas sem a 75 év történetének hű részletezésére, sem pedig a gyűjtemények multjának, anyagának és helyzetének ismertetésére. Ezért a választmány úgy határozott, hogy az Egyesület történetét és múzeális tevékenységének méltatását egyelőre mellőzi, illetőleg rendezetebb időkre bizza (1936. dec. 18-i ülés jkve 131. §), s ez alkalommal csupán annak az elvégzésére szorítkozik, amely kimutatja, hogy a szorosan vett tudományos téren milyen működést fejtett ki a Múzeum-Egyesület s háromnegyedszázados munkája milyen nyomokat hagyott a magyar tudományosságban és közművelődésben.

Annak idején, amikor az Egyesület fennállásának 50 éves fordulójához érkezett, az 1909. március 21-én tartott 51. rendes közgyűlés szintén olyan határozatot hozott volt, hogy a jubileum díszes emlékalbum kiadásával ünnepeltessék meg („Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Évkönyve az 1909. évre“, 5. 99 l.) Az akkori választmány azt akarta, hogy a mű méltó és nagybecsű képe legyen az Egyesület multjának, ez viszont olyan költségeket okozott, melyeket a sok irányban igénybe vett költségvetés fedezni nem tudott. Az anyagiak hiánya miatt az emlékalbum megjelenését így évről évre halogatni kellett. Négy év mulva, 1912-ben a választmány államsegélyért folyamodott, hogy az Egyesület érzékenyebb megterhelés nélkül felelhessen meg vállalt feladatának. Ez a kezdeményezés sem járt a remélt sikerrel, majd a világháború kitörése miatt a

jubileumi kiadvány, mely „Az Erdélyi Múzeum-Egyesület jubileumi emlékalbumba 1859—1909.” címet viselte volna, 41 negyedrév terjedelemben (328 l.) félbemaradt s nyilvánosságra a mai napig sem került. Így a félszázados fennállás irodalmi emléke mindössze az a 71 lapos füzet, melyet az Egyesület megbízásából 1909-ben Kelemen Lajos állított össze, hogy az ötvenéves jubileum nagyközönségét tájékoztassa a Múzeum-Egyesület multjáról és a Múzeum táiról.

Ilyen előzmények után örömmel jelenthetem, hogy ami az 1910-es évek minden tekintetben tehetősebb körülményei között megvalósítatlanul maradt, azt szűkebb keretekben sikerült most létrehozni. Négy esztendei munka eredményeképen iusztelettel bemutatom a Múzeum-Egyesület 75 éves fennállásának emlékére készült kiadványunkat, mely „Az Erdélyi Múzeum-Egyesület háromnegyedszázados tudományos működése 1859—1934.” címen 22 ív, vagyis 344 lap terjedelemben az 1937. évben elkészült.

Ez az érdeemes munka a Múzeum-Egyesület tudományos életét és eredményeit, fennállása óta első ízben, próbálja meg rendszerezni és öt nagy fejezetben egységbe foglalni. Az ezrekre menő adatokból élénk táruuló kép nagyszabású és, mint rövid ismertetéséből is kitűnik, a vára-kozást messzemenően kielégítő.

A Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály monografiájából, melyet *dr. Rajka László*, a szakosztály jelenlegi titkára, írt meg, nagy arányokban bontakozik ki, hogy ez a szakosztály 51 év alatt milyen becses eredményekkel gyarapította a szellemtudományok széles körét. Főképpen a magyar irodalomtörténet, a magyar történetírás és a régészet művelése terén hagyott munkássága maradandó nyomokat, de a többi tudományágak is sokat köszönhetnek azoknak a kutatásoknak, melyeket a szakosztály ülései és kiadványai segítettek elő. Tudományosságunknak olyan nagy értékei, mint a középkori latin szótára, a régi magyar irodalom bibliográfiája és az apahídai kincs bemutatása, tartoznak a bölcsészeti szakosztály indítékai és elévülhetetlen értékei közé. Működésének számokban kifejezhető mérlege 361 tudományos szakértekezés, 106 népszerűsítő és 85 vándorgyűlési, összesen tehát 552 előadás, melyeknek java része nyomtatásban is megtalálható az „Erdélyi Múzeum” 1874. óta gyarapodó vasköeteiben.

A Természettudományi Szakosztály válozatos története, melyet *dr. Balogh Ernő*, a szakosztály jelenlegi titkára állított össze, olyan gazdag munkásságot tár élénk, amely nemzetközi viszonylatban is számottevő tényezőnek tünteti föl működését. Büszkén hivatkozhatik e szakosztály arra, hogy benne kezdte meg nagyívü pályáját *Herman Ottó*, kinek madártani, rovarlani és halászati munkássága az egész tudományos világ közkinse lett; itt működött hosszú ideig *Koch Antal*, kinek ezt a tartományt átfogó ásvány-földtani és őslénytani kutatásai e föld ismeretére ma is legfontosabb forrásokul szolgálnak; innen indult el *Daday Jenő* tudományos pályája, ki az egész földre kiterjedő hidrobiológiai vizsgálataival világszerte ismertté tette nevét; itt tevékenykedett továbbá *Entz Géza*, a maga idejében a véglény-kutatás legtekintélyesebb tudósa, *Fabinyi Rudolf* kémikus, a perturbáció hipotézis felállítója, *Szádeczky K. Gyula*,

a messze földön ismert petrografus, Apáthy István, a sejtannak és szövettannak világhírű tudósa stb. stb. E szakosztály munkásságát nagy számok jelzik: 711 tudományos értekezés és 207 népszerűsítő, összesen tehát 918 előadás. Tudományos működésének nyomtatásban is megjelent eredményei 700 ívet tesznek ki s ez 129 szerzőtől 605 dolgozatot tartalmaz, melyeket a földkerekség sok hasonló tudományos intézete őriz, használ és elismer.

Munkásaink hatalmas seregéből az Orvostudományi Szakosztály története, melyet *dr. Pataki Jenő* készített, szintén mulhatatlan nevetek tud felmutatni. Dicsekvéssel utalhat Genersich Antal trichina-kutatásaira, Kenyeres Balázs orvostörvényszéki vizsgálataira, Brandt József veseeltávolítást először végző műtét-bemutatásaira, Hevesi Imrének a maga nemében páratlan inatültetéseire, Davida Leó bonctani ideg- és izomkészítményeire, Apáthy István neurofibrillum készítményeire és Hőgyes Endre labyrinthogén nystagmus kutatásainak örökbecsű eredményeire, amelyek mind e szakosztályon keresztül jutottak az orvostudomány nemzetközi értékei közé. Működésének méretei meglepően nagyok: 59 év alatt 571 ülésen 1385 szakértekezést, 72 népszerűsítő és 103 vándorgyűlési, összesen 1560 előadást tartott.

Az 1906. óta működő legfiatalabb Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály, melynek történetét *dr. Oberding József György* állította egybe, tudományos téren rendkívül jelentős úttörő munkásságot fejtett ki az ősi babiloniai és hindu jogforrások magyar nyelvű feltárásával és kiadásával. Az ő kezdeményezései közé tartoznak az ipari munkások, iparosok, kereskedők és magántisztviselők részére rendezett népművelő előadássorozatok. Szociálpolitikai irányban neki köszönhető a világháború előtt a szegénysorsú társadalmi osztályt ingyenes jogi tanácsokkal ellátó Néphivatal, továbbá a Tüdőbeteg Gondozó Intézet felállítása és a gyermekvédelem hathatósabb kiterjesztése érdekében szervezett Pártfogó Egyesület alapítási munkálatainak előkészítése. Működésének eredménye 8 kötet kiadvány, 52 szakértekezés, 15 vándorgyűlési, 32 szakosztályi népszerűsítő és 156 népművelő, összesen 255 előadás és 3 kereskedelmi tanfolyam.

Jubileumi kiadványunknak kiváltképen nagyértékű fejezete az a könyvészeti összeállítás, amely az Egyesület és a szakosztályok kiadásában 75 év alatt megjelent könyvekről, füzetekről és folyóiratokról nyújt áttekintést. Beszédes bizonyossága ez a felsorolás — ezt *Valentiny Antal* fáradságos utánjárásának köszönhetjük — annak a nagyarányú tudományos munkásságnak, melyet az E. M. E. az elmúlt háromnegyedszázad alatt kifejtett. Ezek a kiadványok hatalmas méreteket vetítenek elénk: az önálló műveken és különlenyomatokon kívül, amelyek meghaladják a 600-at, csak a folyóiratok 180 kötetet tesznek ki és 52.000 lapon és 500 táblamellékleten több ezer önálló dolgozat és közleményt tartalmaznak a tudomány valamennyi ágából. Ha hozzávesszük ehhez a négy szakosztály tevékenységét, mely 75 év alatt 2509 tudományos és 776 népszerűsítő, összesen 3285 előadásról tud számot adni, nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a Múzeum-Egyesület a tudományművelés és a közművelődés érdekében dúsan gyümölcsöző, mély nyomokat hagyó, fáradhatatlan kötelességteljesítést végzett. Kiadványunk történeti adatai az E. M. E.

számára helyet kérnek a magyar tudományosság történetében és elismerést kívánnak nemzetközi vonalkozásban is.

Az ismertetett öt dolgozat általános érdekű adatait kiadványunk függelékében francia és német nyelvű kivonatban közöljük, hogy az idegen olvasók és a külföldi tudományos szervek is betekinthessenek az E. M. E. háromnegyedszázados tudományos munkásságába. Ezt névmutató követi és zárja be, amellyel kiadványunk tudományos értékesítését és használhatóságát igyekeztünk megkönnyíteni a további kutatások számára.

A mi nemzedékünknek jutott az a feladat, hogy Egyesületünk tudományos működésének adatait felkutassa, összeállítsa és történetileg feldolgozza. Négy esztendő lelkiismeretes munkáját az az érzés sarkalta, hogy vele hálánkat rójjuk le a mult iránt, mely a tudományos munka kereteit megszervezte, s mindazon dolgozótársak iránt, kik az Egyesület tudományművelő és honismertető célkitűzéseit lelkes buzgalommal mozditották elő.

Legyen ez a kiadványunk a jelen és a jövő számára az erő, a buzgóság és a kitartás forrása az E. M. E. hivatásának további szolgálatában s a magyar tudományosság itteni hagyományainak lelkes ápolásában.

Dr. György Lajos
főtítkár.